

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

ENGLAND CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND
EDUCATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION: a collection scientific works of the International scientific conference – London, England, 2026. Issue 7

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION**». Which took place in London 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

PIRAMIDALAR ORTIDAGI QADIMGI MISR TARIXI

Turdiyeva Aziza Yo'ldosh qizi

Termiz davlat universiteti, Tarix yo'nalishi 2-kurs talabasi

Jumayev Mustafo Erkin o'g'li

Ilmiy rahbar: Termiz davlat universiteti Jahon tarixi kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada qadimgi Misr sivilizatsiyasining shakllanishi, fir'avnlr boshqaruv tizimi, piramidalar qurilishi tarixi, diniy e'tiqodlar hamda yozuv madaniyati tahlil qilinadi. Maqola tarix yo'nalishi talabalari, shuningdek qadimgi dunyo tarixiga qiziquvchi keng kitobxonlar ommasi uchun mo'ljallangan bo'lib, mavzu bo'yicha ishonchli ilmiy manbalar asosida yoritilgan.

Kalit so'zlar: Qadimgi Misr, fir'avn, piramida, Nil daryosi, iyerogliflar, mumiyolash, Yangi podsholik.

Qadimgi Misr - insoniyat tarixidagi eng qadimgi va eng barqaror sivilizatsiyalardan biri bo'lib, taxminan besh ming yildan ortiq davom etgan boy tarixiy merosga ega. Bu sivilizatsiya Afrika qit'asining shimoli-sharqida, Nil daryosining unumdor vodiysida shakllangan bo'lib, qadimgi yunon tarixchisi Gerodot ta'kidlaganidek, "Misr - Nilning in'omi" hisoblanadi⁵. Daryoning har yilgi toshqinlari tuproqni unumdor qilib, dehqonchilikning rivojlanishiga, aholi sonining o'sishiga va oxir-oqibat markazlashgan davlatning vujudga kelishiga zamin yaratdi.

Qadimgi Misr tarixi ko'pincha piramidalar, fir'avnlr va sirli iyerogliflar bilan bog'lab tasavvur qilinadi. Biroq bu sivilizatsiyaning haqiqiy ahamiyati ancha chuqurroq: u davlat boshqaruvi, huquq, arxitektura, tibbiyot, astronomiya va yozuv sohalarida insoniyat sivilizatsiyasiga ulkan hissa qo'shgan. Ushbu maqolada biz qadimgi Misr davlatining paydo bo'lishidan tortib, uning madaniy merosigacha bo'lgan asosiy bosqichlarni izchil tarzda ko'rib chiqamiz.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, qadimgi Misr tajribasi davlat qurilishi, ijtimoiy tabaqalanish va o'ziga xos madaniyat kabi masalalarni o'rganishda hozirgi kunda ham muhim ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi. So'nggi yillarda arxeologik texnologiyalarning rivojlanishi, masalan, radiokarbon tahlil va kompyuter tomografiyasi usullari qadimgi Misr tarixiga oid ko'plab yangi faktlarni oydinlashtirishga yordam bermoqda. Maqolaning maqsadi qadimgi Misr sivilizatsiyasining asosiy bosqichlarini, boshqaruv tizimini, moddiy va ma'naviy madaniyatini yagona tizimda tahlil qilishdan iborat.

Misr tarixi odatda uch asosiy davrga bo'linadi: Qadimgi podsholik (mil.avv. taxminan 2686–2181-yillar), O'rta podsholik (mil.avv. 2055–1650-yillar) va Yangi podsholik (mil.avv. 1550–1069-yillar)⁶. Bu davrlar oralig'ida davlat vaqtincha

⁵. Gerodot. Tarix (IX kitobdan iborat) / rus tilidan tarj. — Toshkent: Fan, 2010. — B. 118.

⁶. Kemp B. Ancient Egypt: Anatomy of a Civilization. — 2nd ed. — London: Routledge, 2006. — 412 p.

bo'linib ketgan "oraliq davrlar" ham mavjud bo'lgan. Misrshunos olimlar bu davrlashtirishni qadimgi kohin Manefonning miloddan avvalgi III asrda tuzgan fir'avnlarni ro'yxati asosida ishlab chiqqan⁷.

Mil.avv. taxminan 3100-yilda fir'avn Narmer (ba'zi manbalarda Menes nomi bilan ham tilga olinadi) Yuqori va Quyi Misrni birlashtirib, yagona davlat asosini qo'ygan deb hisoblanadi⁸. Shu tariqa Misr tarixida birinchi markazlashgan davlat tizimi shakllangan bo'lib, bu voqea an'anaviy ravishda Birinchi sulola davrining boshlanishi sifatida qayd etiladi.

Qadimgi Misr davlati diniy-siyosiy monarxiya asosida boshqarilgan. Fir'avn nafaqat davlat rahbari, balki xudo Horning yer yuzidagi timsoli sifatida ham qaralgan, bu esa uning hokimiyatini muqaddaslashtirgan⁹. Fir'avn qonun chiqaruvchi, sud va harbiy hokimiyatni o'z qo'lida birlashtirgan, davlat mulkining oliy egasi hisoblangan.

Boshqaruv tizimida vazir ("vizir", misrcha - tjaty) muhim o'rin tutgan bo'lib, u fir'avnni eng yaqin yordamchisi va davlat ma'muriyatining amaliy rahbari bo'lgan¹⁰. Mamlakat nomlar (viloyatlar) ga bo'lingan bo'lib, har birini nomarx boshqargan. Soliq yig'ish, sug'orish tizimini nazorat qilish va qurilish ishlarini tashkil etish davlat amaldorlarining asosiy vazifalari qatoriga kirgan.

Ayrim davrlarda ayol fir'avnlarni ham hukmronlik qilgan, ularning eng mashhuri Hatshepsut bo'lib, u O'n sakkizinchi sulola davrida (mil.avv. taxminan 1479–1458-yillar) mamlakatni boshqargan va faol qurilish hamda savdo siyosati bilan tanilgan¹¹.

Piramidalar qadimgi Misr me'morchiligining eng buyuk yodgorligi bo'lib, ular fir'avnlarni uchun dafn inshootlari sifatida qurilgan. Birinchi bosqichli piramidani me'mor Imxotep fir'avn Joser uchun Saqqorada mil.avv. XXVII asrda qurgan, bu inshoot toshdan qurilgan dunyodagi eng qadimgi yirik monumental bino hisoblanadi.

Giza platosidagi Buyuk piramida fir'avn Xufu (yunoncha — Xeops) uchun mil.avv. taxminan 2560-yilda qurilgan bo'lib, taxminan 2,3 million tosh bloklardan iborat va deyarli 4000 yil davomida dunyodagi eng baland inshoot bo'lib qolgan. Piramidalar qurilishi minglab malakali hunarmandlar, muhandislar va vaqtinchalik

⁷ Redford D. B. Pharaonic King-Lists, Annals and Day-Books. — Mississauga: Benben Publications, 1986. — P. 1-33.

⁸ Wilkinson T. Early Dynastic Egypt. — London: Routledge, 1999. — P. 52-61.

⁹ Frankfort H. Kingship and the Gods. — Chicago: University of Chicago Press, 1948. — P. 15-34.

¹⁰ Strudwick N. The Administration of Egypt in the Old Kingdom. — London: KPI, 1985. — P. 300-320.

¹¹ Tyldesley J. Hatchepsut: The Female Pharaoh. — London: Viking, 1996. — 240 p.

ishchi kuchi mehnati asosida amalga oshirilgan; zamonaviy arxeologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, qurilishda asosan qullar emas, balki maosh oladigan erkin ishchilar band bo'lgan¹².

Piramidalar shakli qadimgi misrliklarning quyosh xudosi Ra bilan bog'liq diniy tasavvurlarini aks ettiradi, piramidaning uchli shakli quyosh nurlarini ramziy ifodalagan va fir'avn ruhining osmonga ko'tarilishiga xizmat qiladi.

Qadimgi Misr dini ko'p xudolikka asoslangan bo'lib, Ra, Osiris, Isida, Anubis, Horus kabi xudolar alohida ahamiyatga ega bo'lgan¹³. Misrliklar o'limdan keyingi hayotga qattiq ishonganlar, shuning uchun jasadni saqlab qolish marosimi, mumiyolash, ularning diniy hayotida markaziy o'rin tutgan.

Mumiyolash jarayoni ichki a'zolari olib tashlash, jasadni natron tuzi bilan quritish va uni bint bilan o'rash bosqichlaridan iborat bo'lib, bu jarayon odatda 70 kun davom etgan. Boy va nufuzli kishilar maxsus sag'analar va sarkofaglarga dafn etilgan, ularning yonida kundalik hayotda kerak bo'ladigan buyumlar, taomlar va "O'liklar kitobi" deb nomlangan diniy matnlar qo'yilgan¹⁴.

Qadimgi Misr jamiyati qat'iy ierarxik tuzilishga ega bo'lgan. Piramida shaklidagi ijtimoiy tuzilmaning cho'qqisida fir'avn va uning oilasi, undan keyin oliy amaldorlar, koinlar va harbiy boshliqlar turgan. O'rta qatlamni hunarmandlar, savdogarlar va mirzalar (kotiblar) tashkil etgan, jamiyatning eng katta qismini esa dehqonlar tashkil qilgan .

Qadimgi Misrda kotiblik obro'li kasb hisoblangan, chunki savodxonlik nisbatan kam sonli kishilarga xos bo'lgan. Kotiblar davlat hujjatlarini yuritish, soliq hisob-kitobini olib borish va diniy matnlarni ko'chirish bilan shug'ullangan. Ayollarning huquqiy holati qadimgi dunyoning boshqa ko'pgina jamiyatlariga nisbatan nisbatan yuqori bo'lgan, ular mulkka egalik qilish, savdo shartnomalari tuzish va sudda ishtirok etish huquqiga ega bo'lgan.

Oddiy misrliklarning kundalik hayoti dehqonchilik ishlari, uy xo'jaligi va diniy bayramlar bilan bog'liq bo'lgan. Uy-ro'zg'or buyumlari, kiyim-kechak va oziq-ovqat borasidagi arxeologik topilmalar, shuningdek maqbaralardagi devoriy tasvirlar orqali olimlar qadimgi misrliklarning turmush tarzi haqida boy ma'lumotlarga ega bo'lishgan.

Qadimgi Misr yozuvi – iyerogliflar, mil.avv. taxminan 3200-yilda paydo bo'lgan va dunyodagi eng qadimgi yozuv tizimlaridan biri hisoblanadi. Bu yozuv

¹² Hawass Z. Mountains of the Pharaohs: The Untold Story of the Pyramid Builders. — New York: Doubleday, 2006. — P. 55-70.

¹³ Hart G. Egyptian Myths. — London: British Museum Press, 1990. — 80 p.

¹⁴ Taylor J. H. Death and the Afterlife in Ancient Egypt. — Chicago: University of Chicago Press, 2001. — P. 190-210.

uzoq vaqt davomida sirli hisoblangan, biroq 1799-yilda topilgan Rozetta toshi va frantsuz olimi Jan-Fransua Shampolonning 1822-yildagi kashfiyoti tufayli iyerogliflarni o'qish imkoniyati tiklandi¹⁵.

Qadimgi misrliklar matematika, astronomiya va tibbiyot sohalarida ham katta yutuqlarga erishgan, ular quyosh kalendarini ishlab chiqqan, geometrik hisob-kitoblar yordamida piramidalarni loyihalashtirgan hamda jarrohlik amaliyotlariga oid ilk yozma manbalarni yaratgan (masalan, Edvin Smit papirusi). Ularning bu yutuqlari keyinchalik qadimgi yunon ilm-faniga ham ta'sir ko'rsatgan.

Qadimgi Misr iqtisodiyotining asosini dehqonchilik tashkil etgan. Nil daryosining har yilgi toshqini tuproqqa qora loyqa qatlamini yotqizib, uni g'oyat unumdor qilgan, bu esa bug'doy, arpa, zig'ir va boshqa ekinlarni yetishtirish imkonini berga. Sug'orish tizimini tashkil etish davlatning eng muhim vazifalaridan biri bo'lib, maxsus kanallar va suv omborlari qurilgan.

Misr o'z chegaralaridan tashqarida ham faol savdo yuritgan, Nubiyadan oltin va fil suyagi, Levantdan sadr daraxti yog'ochi, Punt dan esa xushbo'y moddalar va ziravorlar olib kelingan. Ichki savdoda pul o'rnida asosan tovar ayirboshlash tizimi qo'llanilgan, keyinroq esa "deben" deb nomlangan og'irlik birligi qiymat o'lchovi sifatida ishlatilgan.

Yangi podsholik davrida (mil.avv. 1550–1069-yillar) Misr harbiy jihatdan eng qudratli davriga qadam qo'ydi. Fir'avn Tutmos III o'zining bir necha harbiy yurishlari orqali Misr chegaralarini Falastin va Suriyagacha kengaytirdi, shu sababli ba'zi tarixchilar uni "qadimgi dunyoning Napoleoni" deb ataydi¹⁶. Harbiy qo'shin jang aravalari, kamon otuvchilar va piyoda askarlardan tashkil topgan bo'lib, bronza davri qurollaridan foydalanilgan.

Mil.avv. 1274-yilda bo'lib o'tgan Qadesh jangi qadimgi dunyo tarixidagi eng yirik jang aravalari to'qnashuvlaridan biri bo'lib, unda fir'avn Ramzes II xett qiroli bilan to'qnashgan. Jang natijasida taraflar o'rtasida tarixda ma'lum bo'lgan birinchi yozma tinchlik shartnomalaridan biri imzolangan¹⁷.

¹⁵ Robinson A. Cracking the Egyptian Code: The Revolutionary Life of Jean-François Champollion. — Oxford: Oxford University Press, 2012. — 280 p.

¹⁶ Redford D. B. Egypt, Canaan, and Israel in Ancient Times. — Princeton: Princeton University Press, 1992. — P. 150-170.

¹⁷ Kitchen K. A. Pharaoh Triumphant: The Life and Times of Ramesses II. — Warminster: Aris & Phillips, 1982. — P. 40-65.

Mil.avv. XI asrdan boshlab Misr davlati asta-sekin markaziy hokimiyatning zaiflashuvi, ichki nizolar va tashqi bosqinlar natijasida inqirozga yuz tuta boshladi. Keyingi asrlarda mamlakat Liviya, Nubiya, Ossuriya va Fors imperiyalari tomonidan turli davrlarda bosib olindi. Mil.avv. 332-yilda Iskandar Zulqarnayn tomonidan zabt etilgach, Misr ellinistik dunyoning bir qismiga aylandi va Ptolemeylar sulolasi boshqaruviga o'tdi¹⁸.

Qadimgi Misr mustaqil davlat sifatidagi tarixi mil.avv. 30-yilda, malika Kleopatra VII vafotidan so'ng, mamlakat Rim imperiyasi viloyatiga aylantirilishi bilan yakunlandi. Shunga qaramay, Misr madaniyati, dini va yozuvi navbatdagi bir necha asrlar davomida o'z ta'sirini saqlab qoldi.

Xulosa qilib aytganda, qadimgi Misr sivilizatsiyasi nafaqat piramidalar va fir'avnlarni bilan, balki barqaror davlat boshqaruvi, boy diniy-falsafiy tasavvurlar, rivojlangan iqtisodiyot va ilm-fan tizimi bilan ham insoniyat tarixida o'chmas iz qoldirgan. Nil daryosi atrofida shakllangan bu qadimgi madaniyat besh ming yildan ortiq davr mobaynida o'z betakrorligini saqlab qololgan va zamonaviy fanning ko'plab sohalari uchun asos bo'lib xizmat qilgan.

Qadimgi Misr tajribasi shuni ko'rsatadiki, geografik omillar (Nil daryosi), diniy tasavvurlar va markazlashgan boshqaruv tizimining uyg'unligi barqaror va uzoq umr ko'radigan sivilizatsiyani shakllantirishning muhim omillaridan biri bo'la oladi. Bugungi kunda ham arxeologik qazishmalar davom etmoqda va bu qadim sivilizatsiya haqidagi bilimlarimiz yildan-yilga boyib bormoqda, bu esa mavzuning kelajakda ham ilmiy tadqiqot uchun dolzarb bo'lib qolishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shaw I. The Oxford History of Ancient Egypt. — Oxford: Oxford University Press, 2000. — 552 p.
2. Gerodot. Tarix (IX kitobdan iborat) / rus tilidan tarj. — Toshkent: Fan, 2010. — B. 118.
3. Wilkinson T. The Rise and Fall of Ancient Egypt. — London: Bloomsbury, 2010. — 640 p.
4. Kemp B. Ancient Egypt: Anatomy of a Civilization. — 2nd ed. — London: Routledge, 2006. — 412 p.
5. Redford D. B. Pharaonic King-Lists, Annals and Day-Books. — Mississauga: Benben Publications, 1986. — P. 1-33.
6. Wilkinson T. Early Dynastic Egypt. — London: Routledge, 1999. — P. 52-61.
7. Frankfort H. Kingship and the Gods. — Chicago: University of Chicago Press, 1948. — P. 15-34.

¹⁸ Kuhrt A. The Ancient Near East: c. 3000–330 BC. — Vol. 2. — London: Routledge, 1995. — P. 630-645

8. Strudwick N. The Administration of Egypt in the Old Kingdom. — London: KPI, 1985. — P. 300-320.
9. Tyldesley J. Hatchepsut: The Female Pharaoh. — London: Viking, 1996. — 240 p.
10. Lehner M. The Complete Pyramids. — London: Thames & Hudson, 1997. — P. 84-93.
11. Lehner M. The Complete Pyramids. — London: Thames & Hudson, 1997. — P. 108-119.
12. Hawass Z. Mountains of the Pharaohs: The Untold Story of the Pyramid Builders. — New York: Doubleday, 2006. — P. 55-70.
13. Wilkinson R. H. Symbol and Magic in Egyptian Art. — London: Thames & Hudson, 1994. — P. 40-45.
14. Hart G. Egyptian Myths. — London: British Museum Press, 1990. — 80 p.
15. Ikram S. Death and Burial in Ancient Egypt. — Cairo: American University in Cairo Press, 2003. — P. 90-112.
16. Taylor J. H. Death and the Afterlife in Ancient Egypt. — Chicago: University of Chicago Press, 2001. — P. 190-210.
17. Allen J. P. Middle Egyptian: An Introduction to the Language and Culture of Hieroglyphs. — 3rd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2014. — P. 1-12.
18. Robinson A. Cracking the Egyptian Code: The Revolutionary Life of Jean-François Champollion. — Oxford: Oxford University Press, 2012. — 280 p.
19. Imhausen A. Mathematics in Ancient Egypt: A Contextual History. — Princeton: Princeton University Press, 2016. — P. 25-40.
20. Wilkinson T. The Rise and Fall of Ancient Egypt. — London: Bloomsbury, 2010. — P. 490-500.
21. Reeves N. Ancient Egypt: The Great Discoveries. — London: Thames & Hudson, 2000. — P. 12-20.
22. Butzer K. W. Early Hydraulic Civilization in Egypt: A Study in Cultural Ecology. — Chicago: University of Chicago Press, 1976. — P. 45-60.
23. Bard K. A. An Introduction to the Archaeology of Ancient Egypt. — 2nd ed. — Oxford: Wiley-Blackwell, 2015. — P. 210-225.
24. Redford D. B. Egypt, Canaan, and Israel in Ancient Times. — Princeton: Princeton University Press, 1992. — P. 150-170.
25. Kitchen K. A. Pharaoh Triumphant: The Life and Times of Ramesses II. — Warminster: Aris & Phillips, 1982. — P. 40-65.
26. Kuhrt A. The Ancient Near East: c. 3000–330 BC. — Vol. 2. — London: Routledge, 1995. — P. 630-645.

